

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย: ศึกษากรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว

THE PROBLEM OF THE PERSON HAVING THE AUTHORITY: STUDIES OF PROBLEMS TO MANAGE ON BEHALF OF THE VICTIM IN A PERSONAL OFFENSE

อนรรฆ เงินพูลทรัพย์*

Anawat Ngenpoolsup

จิรวุฒิ ลิปิพันธ์**

Jirawut Lipipun

วันที่รับบทความ 17 ตุลาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ 2 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ 3 พฤศจิกายน 2566

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Graduate Student of Master of Law, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

** อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Ph.D. Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

บทคัดย่อ

ความผิดส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ถือว่าเป็นความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนเท่านั้น โดยมีได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือสังคมแต่อย่างใดและเป็นการผิดที่ต้องคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเสียก่อนพนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจในการฟ้องคดีได้ แต่หากผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว พนักงานอัยการย่อมไม่อาจฟ้องร้องดำเนินคดีแทนผู้เสียหายได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดส่วนตัวหรือความผิด อันยอมความได้ เนื่องจากไม่มีบุคคลใดสามารถเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้เสียหายได้ เพราะกฎหมายกำหนดให้การร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหายที่บุคคลอื่นไม่อาจดำเนินการร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ที่ส่งผลให้บุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ไม่อาจเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายได้ เพราะไม่ใช่กรณีที่ผู้เสียหายที่ผู้เสียหาย “ยื่นฟ้องแล้วตายลง” ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 29 ซึ่งผู้วิจัยถือว่าปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในความผิดส่วนตัว เนื่องจากได้มี คำพิพากษาฎีกาวางหลักว่าในกรณีที่ผู้เสียหายร้องทุกข์แล้วตายลงในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ให้ทายาทของผู้เสียหายมีสิทธิในการถอนหรือแก้คำร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้ แต่ในทางกลับกันหากผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์แล้วกฎหมายกลับไม่ให้สิทธิแก่ทายาทของผู้เสียหายในการร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ และนอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในกระบวนยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากผู้กระทำความผิดไม่ถูกนำตัวมาลงโทษตามกฎหมายอันส่งผลทำให้ผู้กระทำความผิดอาจไปกระทำความผิดต่อบุคคลอื่นซ้ำอีกได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์แล้วพบว่าทั้งสองประเทศได้มีการกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสามารถเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้เสียหายได้ทั้งในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสามารถเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้เสียหายได้ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดส่วนตัว

คำสำคัญ: ความผิดส่วนตัว, การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย, การร้องทุกข์

Abstract

Personal offenses or compromisable offenses It is considered an offense that causes damage. Only to the private sector It does not cause any damage to the state or society and is an offense that must take into account the will of the victim. That is, the victim must first file a complaint with the investigating officer. The prosecutor will then have the authority to

prosecute the case. But if the victim does not file a complaint with the investigator within the time period specified by law, The public prosecutor agrees to request legal action in the elderly case on behalf of the victim. This causes a problem in the case where the referee dies before filing a complaint for a personal offense or a compromise without anyone being able to take over the case on behalf of the injured person because Complaint law is a unique violation sometimes in that the majority may, at its discretion, make a complaint on behalf of the victim at the discretion of the criminal procedure law, section 29. Unable to come and prosecute the deceased Because it is not the case that the injured person “Submit a lawsuit and it dies” as provided in Section 29. The researcher considers that this problem affects the rights of victims in criminal proceedings for personal offenses. Because there is The Supreme Court's judgment lays down the principle that in the case where the injured person files a complaint and dies in an offense related to property, The heirs of the injured person shall have the right to withdraw or resolve the complaint of the injured person. But on the other hand, if the victim dies before filing a complaint, The law does not give the heirs of the injured person the right to file a complaint on behalf of the injured person. In addition, the researcher is of the view that such cases cause problems in the criminal justice process. This is because the offender has not been brought to justice according to the law, which results in the offender being able to repeat the offense against other people.

From a comparative study with the criminal laws of Germany and Japan, which are countries Using the Civil Law system, it was found that both countries had clearly established guidelines for solving such problems. By allowing persons related to the injured person to come and take legal action against each victim, both in the case where the injured person dies before filing a complaint.

For this reason, the researcher recommends that the said problem be solved by amending the legal code. criminal procedure By specifying that persons related to the injured party be able to come and take legal action against the injured party in the event that the injured party dies before filing a personal complaint.

Keywords: personal offenses, criminal proceedings by the injured party, complaints

1. บทนำ

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้ทั้งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ที่กฎหมายได้มีการกำหนดให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ ซึ่งพนักงานอัยการสามารถฟ้องร้องคดีอาญาได้ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อแผ่นดินหรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยในความผิดต่อแผ่นดินนั้นพนักงานอัยการสามารถที่จะฟ้องร้องคดีต่อศาลได้เสมอ แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่มาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนก่อนก็ตาม เพราะความผิดต่อแผ่นดินถือว่าเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อรัฐหรือต่อสังคมโดยรวม เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 288 เป็นต้น และเมื่อเป็นความผิดต่อแผ่นดินแล้ว พนักงานอัยการจะต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไปจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยที่ผู้เสียหายไม่สามารถที่จะถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกับผู้กระทำความผิดได้

ส่วนในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้นั้น ถือว่าเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อตัวของผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายเท่านั้น ไม่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดให้ผู้เสียหายต้องดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนก่อน พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ หากผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจที่จะเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้เสียหายได้¹ นอกจากนี้กฎหมายยังให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยุติคดีของตนเองได้ด้วยการถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาทตาม มาตรา 333 วรรค 1 ความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 348 ความผิดฐานโกงจำหนัตาม มาตรา 351 ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินตาม มาตรา 356 ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 361 ความผิดฐานบุกรุกตามมาตรา 366 เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วตายลง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 วรรค 1 กฎหมายกำหนดให้ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามเษกมีอำนาจที่จะเข้ามาดำเนินคดีอาญาต่อผู้ตายต่อไปได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด และกฎหมายยังให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าวในการถอนฟ้องหรือยอมความหรือถอนคำร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือเป็นความผิดต่อแผ่นดิน²

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 ยังมีประเด็นปัญหากฎหมายในความผิดต่อส่วนตัวอีกประการหนึ่งที่กฎหมายไม่ได้มีการกำหนดไว้ให้ครอบคลุมถึง คือ ปัญหาในกรณีที่ผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว อาทิ ในกรณีที่ผู้เสียหาย

¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 751/2541, 4906/2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2565, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

² คำพิพากษาฎีกาที่ 3619/2543, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2565, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

ประสบอุบัติเหตุแล้วถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์หรือในกรณีที่ผู้เสียหายเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์³ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้มีการบัญญัติให้บุคคลใดสามารถเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีต่างผู้ตายได้ เพราะไม่ใช่เป็นกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วตายลงตามบทบัญญัติในมาตรา 29 หรือไม่ใช่กรณีตามมาตรา 5 (2)⁴ ที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ย่อมส่งผลทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจทำการสอบสวน และพนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลได้ เนื่องจากกฎหมายกำหนดห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยไม่มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน⁵ ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นการลิดรอนสิทธิและเป็นการตัดอำนาจในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายที่แท้จริง รวมทั้งบุคคลอื่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในความผิดต่อส่วนตัวอันเป็นการส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเป็นการขัดต่อวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น กรณีจึงเป็นปัญหาที่ควรนำมาศึกษาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้การดำเนินกับผู้กระทำความผิดเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

2. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกรณีผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว

2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่าเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นในภายหลังจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมุ่งเน้นถึงการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐเป็นใหญ่ ซึ่งมีที่มาจากแนวคิดตามหลักอรรถประโยชน์นิยมที่ว่า “รัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม แม้ว่าในคดีอาญานั้นจะมีเอกชนเป็นผู้เสียหาย และเอกชนประสงค์จะให้รัฐดำเนินคดีหรือไม่ก็ตาม รัฐก็มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาได้”⁶ ดังนั้น ผู้เสียหายจึงไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนี้เป็นการก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในคดี 2 ฝ่าย คือ รัฐกับผู้กระทำความผิด

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 255/2472, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2565, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาเฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ประกอบมาตรา 121

⁶ คณิศ ญ นคร, การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 33.

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนี้ถือว่าเป็นกระบวนการที่รัฐจัดให้มีองค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและค้นหาความจริงแท้ของข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายเป็นผู้ร่วมตรวจสอบและค้นหาความจริง และมีพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนและชั้นฟ้องร้องคดีตามระบบอัยการที่สมบูรณ์⁷

ปัจจุบันหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้ถูกนำไปใช้ในประเทศต่างๆ และได้มีการอนุญาตให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ด้วย แต่ได้มีการจำกัดประเภทของความผิดไว้ เช่น ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งในประเทศไทยด้วย⁸

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นการดำเนินคดีอาญาที่มีลักษณะเป็นการแก้แค้นทดแทนความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำให้ขึ้น ซึ่งเป็นการเป็นการต่อสู้ระหว่างเอกชนกับเอกชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนหรือที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหาเป็นสำคัญมากกว่าประโยชน์ของสังคมส่วนรวมที่รัฐจะไม่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยหากผู้เสียหายไม่ร้องขอ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีแนวคิดที่ว่าเอกชนทุกคนมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหายจะเป็นผู้ฟ้องร้องคดี และนำพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาล เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยและเพื่อให้ศาลลงโทษจำเลย รวมทั้งบังคับให้จำเลยต้องรับผิดชอบตามที่เอกชนเรียกร้อง ซึ่งการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นการดำเนินคดีอาญาที่ปะปนกับคดีแพ่ง ดังนั้น บุคคลอื่นที่ไม่ใช่เอกชนย่อมไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องหรือดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้⁹

แต่อย่างไรก็ตาม หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย มีข้อบกพร่องที่สำคัญ คือ เป็นการดำเนินคดีที่ผู้เสียหายจะคำนึงถึงความเสียหายของตนเองเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม กล่าวคือ หากผู้เสียหายได้รับค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจนเป็นที่พอใจแล้ว ผู้เสียหายก็มักจะไม่ได้ใส่ใจดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดอีกต่อไปจึงทำให้รัฐไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมได้อย่างเต็มที่ซึ่งส่งผลทำให้รัฐไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ และนอกจากนี้ผู้เสียหายอาจใช้สิทธิไม่สุจริตด้วยการกล่าวฟ้องคดีอาญาระหว่างเอกชนด้วยกันได้ ดังนั้น รัฐจึงได้มีการกำหนดมาตรการป้องกันการใช้อำนาจในการ

⁷ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), น. 40.

⁸ คณิต ฒ นคร, “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา,” หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด, จัดพิมพ์โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2552), น. 309.

⁹ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, เล่ม 22, ปีที่ 2, น. 243 (2535).

ฟ้องคดีของผู้เสียหาย หากเป็นการแก่งแย่งฟ้องหรือใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตด้วยการป้องกันการใช้อำนาจในการฟ้องคดีของผู้เสียหายไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1¹⁰ เพื่อให้อำนาจศาลในการไม่รับฟ้องได้

2.3 แนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว

ประเทศไทยได้มีการแบ่งความผิดอาญาออกเป็น 2 ประเภท คือความผิดอาญาแผ่นดิน และความผิดอาญาอันยอมความได้ ซึ่งคำว่า “ความผิดอันยอมความได้” ได้มีการปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาเป็นหลัก เช่น ความผิดต่อเสรีภาพตามมาตรา 309 วรรค 1 ประกอบมาตรา 321 ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 333 วรรค 2 ความผิดฐานฉ้อโกงตามมาตรา 348 และความผิดฐานยักยอกทรัพย์ ตามมาตรา 356 เป็นต้น ส่วนคำว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” ได้มีการปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก เช่น มาตรา 3 (5)¹¹ และมาตรา 39 (2)¹²

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง ควรที่จะบัญญัติเป็นความผิดต่อแผ่นดินหรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้¹³

1. ความผิดฐานนั้นๆ มีความเป็นอาชญากรรมสูงหรือไม่ ถ้าความผิดฐานใดมีความเป็นอาชญากรรมเล็กน้อย และไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมและประชาชนมาก กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวได้แต่ในทางตรงข้ามถ้าความผิดฐานใดมีความเป็นอาชญากรรมสูง และส่งผลกระทบต่อสังคมและประชาชนก็ต้องกำหนดให้เป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดิน

2. ความผิดฐานนั้นๆกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลมากน้อยเพียงใด ถ้าหากกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของผู้เสียหายโดยตรง ความผิดอาญาฐานนั้นๆก็ควรจัดอยู่ในประเภทความผิดต่อส่วนตัว

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161/1 บัญญัติว่า “ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ หากความปรากฏต่อศาลเองหรือมีพยานหลักฐานที่ศาลเรียกว่าโจทก์ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อกลั่นแกล้งหรือเอาเปรียบจำเลยหรือโดยมุ่งหวังผลอย่างอื่นยิ่งกว่าประโยชน์ที่พึงได้โดยชอบให้ศาลยกฟ้องและห้ามมิให้โจทก์ยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก

การฟ้องคดีโดยไม่สุจริตตามวรรคหนึ่งให้หมายความรวมถึงการที่โจทก์จงใจฝ่าฝืนคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาอื่นซึ่งถึงที่สุดแล้วโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรด้วย”

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 (5) บุคคลตั้งระบุในมาตรา 4, 5 และ 6 มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้นๆ

(5) ยอมความในความผิดต่อส่วนตัว

¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป

(2) ในความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

¹³ คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), น. 449 - 450.

3. ความผิดฐานนั้นๆมีความประสงค์ที่จะคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมเพียงใด กล่าวคือ หากมีการดำเนินคดีอาญาต่อไปจะเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายทั้งต่อสภาพจิตใจ ชื่อเสียง และความรู้สึกมากกว่าผลดีที่ผู้เสียหายจะได้รับความผิดอาญานั้นๆ ก็ควรกำหนดให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร ยังได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ความผิดอันยอมความได้ ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการดังนี้¹⁴

1. เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย คือ ความผิดอาญาที่มีลักษณะไม่รุนแรง
2. เป็นความผิดฐานที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนตัวอย่างมากที่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

3. เป็นความผิดที่มีประสงคที่จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง

2.4 ผู้เสียหายที่แท้จริง

ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่ได้บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาดูฐานหนึ่ง โดยผู้เสียหายที่แท้จริง มีหลักเกณฑ์ดังนี้¹⁵

- (1) มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น กล่าวคือ จะต้องมีการกระทำความผิดอาญาดูฐานหนึ่งในทางอาญาเกิดขึ้นก่อน ไม่ว่าจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดอื่นที่มีโทษทางอาญา เว้นแต่ในความผิดบางฐานที่แม้อยู่ในชั้นเตรียมก็เป็นความผิด เช่น ความผิดฐานวางเพลิงเผาทรัพย์ เป็นต้น

- (2) ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคล กล่าวคือ ผู้เสียหายจะต้องเป็นบุคคลซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 หรือนิติบุคคลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 65 หรือเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนก็ได้ เช่น สำนักสงฆ์ (ฎ.2386/2541), กองทุนหมู่บ้าน (ฎ.660/2549), วัดร้าง (ฎ.6965-6966/2546) เป็นต้น

- (3) บุคคลนั้นจะต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาดูฐานนั้น กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้น¹⁶ เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง กฎหมายถือว่าผู้ถูกหลอกและเจ้าของทรัพย์เป็นผู้เสียหาย (ฎ.10552/2553, 1064/2491) เป็นต้น

- (4) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ บุคคลนั้นต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือยินยอมให้มีการกระทำความผิด เช่น การที่ลูกหนี้ยินยอมให้เจ้าหนี้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมาย

¹⁴ คณิต ญ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), น. 169-170.

¹⁵ ธานิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 - 2 (มาตรา 1 - 156), พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2564), น. 9.

¹⁶ ธานิศ เกศพิทักษ์, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 28 - 30.

กำหนดไว้¹⁷ กรณีสมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้¹⁸ กรณีที่ต่างฝ่ายต่างประมาท¹⁹ หรือมีส่วนร่วมในการกระทำการใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น การให้เงินหรือทรัพย์สินแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดเพื่อให้กระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการให้เข้าทำงานโดยไม่ต้องสอบหรือวิ่งเต้นให้ล้มคดี²⁰ เป็นต้น

2.5 ผู้เสียหายในกรณีพิเศษ

กฎหมายที่เกี่ยวกับผู้เสียหายในกรณีพิเศษนี้ เป็นกฎหมายอาญาในความผิดฐานหมิ่นประมาท มาตรา 326 ถึงมาตรา 333 ซึ่งเป็นความผิดที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อคุ้มครองชื่อเสียงและเกียรติคุณของบุคคลที่ถูกหมิ่นประมาท ซึ่งหากเป็นการหมิ่นประมาทบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ และปรากฏว่าต่อมาบุคคลที่ถูกหมิ่นประมาทนั้นได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ กฎหมายได้กำหนดให้บิดามารดา คู่สมรสและบุตรของผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายย่อมมีอำนาจในการร้องทุกข์และเป็นผู้เสียหายต่อไปได้ ทั้งนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333 วรรค 2 บัญญัติว่า “ถ้าผู้เสียหายในความผิดฐานหมิ่นประมาทตายเสียก่อนร้องทุกข์ให้บิดามารดา คู่สมรส หรือบุตรของผู้เสียหายร้องทุกข์ได้และให้ถือว่าเป็นผู้เสียหาย” ซึ่งกฎหมายถือว่า บิดามารดา คู่สมรส หรือบุตรที่ได้รับความเสียหายเป็นผู้เสียหายในกรณีพิเศษ

บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 333 วรรค 2 กฎหมายกำหนดให้เฉพาะบิดามารดา คู่สมรส และบุตรของผู้ตายที่ชอบด้วยกฎหมาย หากเป็นบิดาไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับมารดา หรือคู่สมรสที่อยู่กินฉันท์สามีภริยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันหรือบุตรนอกกฎหมายที่บิดาไม่ได้รับรองหรือศาลไม่ได้มีคำพิพากษาให้เป็นบุตรย่อมไม่อาจร้องทุกข์และไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายที่จะดำเนินคดีแทนผู้ตายได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากฎหมายจำกัดตัวบุคคลผู้มีสิทธิดำเนินคดีแทนผู้ตายไว้แคบกว่าบุคคลที่มีสิทธิรับมรดกความตามกรณีที่ผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้วตายลงตามมาตรา 29 ด้วย เพราะผู้บุพการีนอกจากจะหมายถึงบิดามารดาแล้ว ปู่ย่า ตายาย ทวด ซึ่งถือว่าเป็นผู้สืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปจากบิดามารดาก็มีอำนาจรับมรดกความตามมาตรา 29 ได้ และผู้สืบสันดานนอกจากบุตรแล้ว ผู้สืบเชื้อสายตรงลงมาถัดจากบุตร คือ หลาน เหลน ลื้อ ก็อาจรับมรดกความได้ด้วย แต่หากเป็นการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทและผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตาย บุคคลที่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายจึงแตกต่างจากบุคคลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2)

¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 643/2486, 1183/2480, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

¹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 789/2557, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7640/2556, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7326/2557, 5172/2554, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566, จาก <http://deka.supremecourt.or.th>.

และบุคคลตามมาตรา 29 เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่เกินความประสงค์ของกฎหมายที่ระบุตัวบุคคลที่จำกัดไว้ โดยเฉพาะ²¹

2.6 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าดำเนินคดีต่างผู้ตาย

การเข้าดำเนินคดีต่างผู้ตายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 29 บัญญัติว่า “เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้”

ถ้าผู้เสียหายที่ตายนั้นเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้แทนเฉพาะคดีได้ยื่นฟ้องแทนไว้แล้วผู้แทนนั้นจะว่าคดีต่อไปก็ได้”

การเข้าดำเนินคดีต่างผู้ตาย ตามมาตรา 29 มีหลักเกณฑ์ และข้อสังเกตดังนี้

1. บุคคลที่จะเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายได้ต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงยื่นฟ้องแล้วตายลงเท่านั้นหากบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 ยื่นฟ้องแล้วตายลง บุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 29 ไม่สามารถเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายได้²²

2. หากผู้เสียหายตายก่อนฟ้อง หรือ เพียงแค่แจ้งความร้องทุกข์เท่านั้น โดยที่ผู้เสียหายยังไม่ได้มีการยื่นฟ้องไว้ บุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 29 ย่อมไม่สามารถเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายได้ ยกเว้นความผิดฐานหมิ่นประมาท ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333 วรรค 2 ที่กฎหมายกำหนดให้บิดามารดา คู่สมรส หรือสามีหรือบุตรของผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ และให้ถือว่าเป็นผู้เสียหายด้วย ดังนั้นถ้าผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีในความผิดฐานหมิ่นประมาทแล้วตายลง บุคคลตามมาตรา 29 วรรค 1 สามารถเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปได้²³

3. เฉพาะบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 29 เท่านั้นที่จะมีอำนาจดำเนินคดีต่างผู้ตายได้²⁴ บุคคลอื่นนอกเหนือจากนี้แม้จะเป็นทายาทและผู้มีสิทธิรับมรดกของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (1) - (6) ก็ไม่อาจเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายได้²⁵

4. การเข้าดำเนินคดีต่างผู้ตายตามมาตรา 29 ไม่ใช่บทบังคับ²⁶ กล่าวคือ กฎหมายไม่ได้บังคับให้บุคคล 3 ประเภทตามมาตรา 29 ต้องเข้ามาดำเนินคดีต่างผู้ตายเสมอ และหากบุคคล 3 ประเภทเข้ามาในคดีแล้วย่อมมีอิสระที่จะดำเนินคดีต่อไป หรือจะยุติการดำเนินคดีนั้นก็ได้

²¹ สมศักดิ์ ปาลวัฒน์วิไชย, “หมิ่นประมาทผู้ตาย,” 12,4 ตุลพาท, น. 878 (ธันวาคม 2500).

²² ธานิส เกศพิทักษ์, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 535.

²³ อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 548.

²⁴ อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 548 -549.

²⁵ อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 549.

²⁶ อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 15, น. 549 – 550.

3. การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวกรณีที่ผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในกฎหมายต่างประเทศ

3.1 ประเทศเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนีเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งมีพนักงานอัยการแต่เพียงผู้เดียวที่จะเป็นผู้มีอำนาจดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่อาจเข้ามาทำให้อัยการฟ้องคดีอาญาได้แต่ในกรณีความผิดประเภทที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องดำเนินคดีอาญาได้เองซึ่งเป็นความผิดส่วนบุคคล (Privatklagedelikte) ถ้าศาลเห็นว่าประโยชน์สาธารณะได้รับการกระทบกระเทือน ศาลต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพื่อให้พนักงานอัยการเข้ามาในคดีอาญาเพื่อระงับรักษาประโยชน์สาธารณะ แต่ก็มีข้อยกเว้นในความผิดบางฐานที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ความผิดอาญาที่การดำเนินคดีต้องอยู่ภายใต้การร้องทุกข์ของผู้เสียหาย (Antragsdelikte) ความผิดเหล่านี้เป็นความผิดเล็กน้อย กำหนดให้การเริ่มคดีและการสิ้นสุดคดีอาญาอยู่ภายใต้การตัดสินใจของผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่รู้ถึงการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด²⁷

ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนี กฎหมายได้มีการกำหนดประเภทของคดีอาญาที่ทำให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเองไว้ 2 กรณี²⁸ คือ

1. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ก่อน (Antragsdelikt) คือ ความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานก่อน พนักงานสอบสวนจึงจะสามารถทำการสอบสวนได้ และพนักงานอัยการจึงจะฟ้องร้องคดีได้ แต่ถ้าผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์แล้ว พนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดีได้ ซึ่งความผิดดังกล่าว เช่น ความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 192 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 223 และความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บตามมาตรา 230 และมาตรา 323 เป็นต้น โดยผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน²⁹ และเมื่อผู้เสียหายได้มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลยพินิจในการสั่งฟ้องคดีให้หรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้อง พนักงานอัยการจะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงคำสั่งไม่ฟ้องด้วย

²⁷ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น. 106.

²⁸ เพิ่งอ้าง, น. 107-108.

²⁹ German Criminal Code Section 77b (1) (2) (Strafgesetzbuch § 77b (1) (2)) Time limit

(1) An offence which may be prosecuted only upon request is not prosecuted if the person entitled to file the request to prosecute fails to do so before the expiry of a three-month period. If the end of the period falls on a Sunday, a general public holiday or a Saturday, then the period ends upon the expiry of the next working day.

2. ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt) คือ ความผิดที่พนักงานอัยการจะทำการสอบสวนไม่ได้เลยจนกว่าผู้เสียหายจะมอบอำนาจการดำเนินคดีให้พนักงานอัยการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายอย่างแท้จริง³⁰ โดยความผิดนี้มีลักษณะแตกต่างจาก “ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt)” เนื่องจากความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt) พนักงานสอบสวนสามารถทำการสอบสวนได้ก่อนมีการร้องทุกข์ แต่พนักงานอัยการจะฟ้องร้องดำเนินคดีได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายก่อนเท่านั้น ส่วน “ความผิดฐานที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt)” เป็นความผิดที่พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนไม่ได้เลยจนกว่าผู้เสียหายจะมอบอำนาจให้ดำเนินการคดีกับผู้กระทำความผิด³¹

ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt) ในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมนีนี้ส่วนใหญ่จะเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงที่กระทำต่อบุคคลหรือหน่วยงานของรัฐจะมีลักษณะในทางการเมืองที่ผู้เสียหายเป็นบุคคลสาธารณะ (public figure)³² เช่น ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 95, 97, 102-102a, 102b, 123, 170, 248a-248c, 303 อันเป็นความผิดฐานหมิ่นประมาทประธานาธิบดี (defamation of the president of the federation) หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทหน่วยงานตามรัฐธรรมนูญ (anti-constitutional defamation of constitutionalorgans) เป็นต้น ซึ่งกฎหมายระบุว่าการดำเนินคดีต้องได้รับอนุญาตจากประธานาธิบดีหรือหน่วยงานก่อนจึงจะสามารถดำเนินคดีได้ ความผิดประเภทนี้เป็นความผิดที่รัฐตกอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายด้วย เนื่องจากความผิดดังกล่าวมิได้กระทบต่อคุณธรรมตามกฎหมายหรือนิติสมบัติส่วนบุคคล ซึ่งความผิดประเภทนี้ไม่มีการบัญญัติอยู่ในกฎหมายอาญาของประเทศไทย

นอกจากนี้ หากผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว กฎหมายได้กำหนดให้คู่สมรสหรือบุตรหรือบิดามารดาหรือพี่น้องของผู้เสียหายสามารถเข้ามาร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ แต่หากคู่สมรสและบุตรของผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายไปก่อนผู้เสียหายแล้ว กฎหมายให้บิดามารดา พี่น้องและหลานของ

³⁰ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น. 447.

³¹ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น. 450.

³² อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น. 439-440.

ผู้เสียหายจึงมีอำนาจร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ ตามมาตรา 77 (2)³³ โดยบุคคลดังกล่าวต้องทำการร้องทุกข์ภายในระยะเวลาหลังจาก 3 เดือน แต่ต้องไม่ช้ากว่า 6 เดือน นับแต่วันที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย³⁴

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ก่อน (Antragsdelikt) และความผิดฐานที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermächtigungsdelikt) ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนีทั้งสองกรณีนี้สามารถเทียบได้กับความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย

3.2 ประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่นเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ (kokka sotsui shugi หรือ Prosecution by state) ที่มีพนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการฟ้องร้องคดีอาญาทั้งหมด³⁵ ไม่มีหลักการฟ้องคดีอาญาโดยตำรวจ (Police Prosecution) ไม่มีการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) และไม่มีหลักการอนุมัติการฟ้อง (Indictment) ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานอัยการจะเข้าไปรับผิดขอคดีตั้งแต่ในชั้นสืบสวน สอบสวน ตลอดจนการฟ้องร้องคดีและการบังคับคดี โดยผู้เสียหายมีสิทธิเพียงร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการเพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดเท่านั้นแต่เนื่องจากการให้อำนาจในการฟ้องร้องคดีของพนักงานอัยการในความผิดบางฐานที่มีลักษณะกระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคล ต่อมากฎหมายได้มีการกำหนดความผิดที่ต้องอาศัยคำร้องทุกข์หรือเจตนากรรมของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี

ประเภทของความผิดอาญาที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้โดยต้องอาศัยคำร้องทุกข์หรืออาศัยเจตนากรรมของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญา (Shinkokuzai) เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่นตามมาตรา 135 การกระทำอนาจารโดยใช้กำลังตามมาตรา 176

³³ German Criminal Code Section 77 (2) (Strafgesetzbuch § 77 (2)) Persons entitled to file request

(2) If the victim dies, the right to file a request, if so provided by law, passes to the victim's spouse, life partner and children. If the victim leaves neither a spouse, life partner nor children or if the victim died before the expiry of the time limit for filing the request, the right to file the request passes to the victim's parents and, if they have died before the expiry of the time limit for filing the request, to the victim's siblings and grandchildren. If a relative participated in the offence or the relationship has ceased to exist, that relative is excluded from the list of those to whom the right to file the request may pass. The right to file the request does not pass if prosecution contravenes the victim's professed will.

³⁴ German Criminal Code Section 77 d (1) (Strafgesetzbuch § 77 d (1)) Withdrawal of request

(4) If the right to file a request has passed to relatives as a result of the victim's death, the period ends no sooner than three months and no later than six months after the victim's death.

³⁵ Japanese The Criminal Procedure Code (Act No. 131 of 1948) Article 247 "Prosecution shall be instituted by a public prosecutor."

ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราตามมาตรา 177 ความผิดฐานลักพาคนหย่อนความสามารถตามมาตรา 224 ความผิดฐานลักพาตัวเพื่อหาทำไ้ ตามมาตรา 225 ความผิดฐานขนส่งผู้ถูกลักพาตัวตามมาตรา 227 ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 230 ความผิดฐานดูหมิ่นตามมาตรา 231 ความผิดฐานลักทรัพย์ยกยอกฉ้อโกงในหมู่ญาติตามมาตรา 244 ความผิดฐานทำให้เอกสารส่วนบุคคลเสียหายตามมาตรา 259 ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 261 เป็นต้น ซึ่งความผิดเหล่านี้ส่งผลต่อผู้เสียหายเป็นการส่วนตัวโดยแท้ โดยเป็นความผิดที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม³⁶

นอกจากนี้กฎหมายยังได้กำหนดว่าหากผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ ให้คู่สมรส ญาติ ผู้สืบสายโลหิตหรือพี่น้องที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ด้วย³⁷ โดยมีระยะเวลาในการร้องทุกข์ภายใน 6 เดือนนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นคดีเป็นอันขาดอายุความ³⁸ และบุคคลดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายก็สามารถถอนคำร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้ด้วย³⁹ นอกจากนี้กรณีที่ผู้ร่วมกระทำความผิดคนหนึ่งหรือหลายคน หากผู้เสียหายได้ถอนคำร้องทุกข์แล้วจะส่งผลให้ผู้ร่วมกระทำความผิดคนอื่นๆ ไม่สามารถนำคดีมาฟ้องต่อศาลได้ด้วย⁴⁰

4. วิเคราะห์ปัญหากรณีที่ผู้เสียหายได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัว และแนวทางในการแก้ไขปัญหา

ปัญหาที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ คือ

³⁶ Japanese The Criminal Procedure Code (Act No. 131 of 1948) Article 235”

³⁷ Japanese The Criminal Procedure Code Code (Act No. 131 of 1948) Article 231 (2)

(2) When a victim has died, said victim's spouse, a lineal relative, sibling may file a criminal complaint, but not when this is against the express wishes of the victim

³⁸ Japanese The Criminal Procedure Code (Act No. 131 of 1948) Article 235 “With regard to an offense prosecutable upon a criminal complaint, no criminal complaint may be made after the lapse of six months from the day on which the complainant knew...”

³⁹ Japanese The Criminal Procedure Code (Act No. 131 of 1948) Article 237 (2)

(2) “A person who has withdrawn his/her complaint may not file the complaint again.”

⁴⁰ Japanese The Criminal Procedure Code (Act No. 131 of 1948) Article 238

(1)“A criminal complaint made against one or more accomplices in an offense prosecutable upon a criminal complaint or the withdrawal thereof has effect with respect to the other accomplices.”

(2) The provisions of the preceding paragraph apply mutatis mutandis to an accusation or claim, or the withdrawal thereof, regarding a case which is to be received upon an accusation or claim

วิเคราะห์ปัญหาผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์

ในความผิดต่อส่วนตัวหรือในความผิดอันยอมได้กฎหมายกำหนดให้การร้องทุกข์เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีของพนักงานอัยการ เพราะกฎหมายห้ามโดยเด็ดขาดมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนความผิดก่อนมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย แต่หากผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนการร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความแล้ว ย่อมส่งผลทำให้คดีความผิดต่อส่วนตัวหรือในความผิดอันยอมความได้นั้นเป็นอันระงับไป เพราะกฎหมายกำหนดให้การร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหายที่ทายาทจะรับมรดกความไปร้องทุกข์แทนผู้เสียหายไม่ได้ ซึ่งบุคคลตามมาตรา 5 (1) ก็ไม่อาจจัดการแทนผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถได้เพราะถือว่าอำนาจปกครองของผู้เยาว์หรือผู้อนุบาลสิ้นสุดลงไปพร้อมกับความตายของผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถแล้ว และไม่เข้ากรณีตามมาตรา 5 (2) ที่บุพการี ผู้สืบสันดานสามีภริยาจะมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้ เนื่องจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้แต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัวจึงไม่มีบุคคลใดเข้ามาดำเนินการจัดการแทนผู้เสียหายได้ ยกเว้นความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333 วรรค 1 ที่กฎหมายให้บิดามารดา คู่สมรสหรือบุตรของผู้เสียหายเข้ามาร้องทุกข์แทนผู้เสียหายได้

แต่ในประเทศเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นได้มีกฎหมายกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์แทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ได้ โดยกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนี มาตรา 77 (2) ได้กำหนดว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ให้คู่สมรสและบุตรเป็นผู้ยื่นคำร้องทุกข์ แต่ถ้าไม่มีคู่สมรสหรือบุตร ให้สิทธิดังกล่าวโอนไปยังบิดามารดา ถ้าบิดามารดาตายไปแล้วก็ให้พี่น้องหรือหลานสามารถยื่นคำร้องทุกข์แทนผู้เสียหาย และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 231 (2) ได้กำหนดว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย คู่สมรส หรือผู้สืบสายโลหิต หรือพี่น้องสามารถยื่นคำร้องทุกข์ได้ เพียงแต่ในประเทศญี่ปุ่นกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองเหมือนกับประเทศเยอรมนีและประเทศไทย แต่กฎหมายได้กำหนดให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ได้ในความผิดบางฐานเป็นความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Shinkokuzai) เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการแทนผู้เสียหายเท่านั้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาของประเทศไทยแล้วพบว่ายังมีช่องว่างในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ที่กฎหมายไม่ได้มีการกำหนดให้บุคคลอื่นสามารถเข้าดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแทนผู้เสียหายได้ นอกจากความผิดฐานหมิ่นประมาทเท่านั้น

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว มี 2 กรณี คือ กรณีแรก เป็นการใช้สิทธิดำเนินคดีผ่านทางรัฐโดยผู้เสียหายจะต้องทำการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้รัฐเป็นผู้ดำเนินคดี หรือกรณีที่สองเป็นการที่ผู้เสียหายใช้สิทธิยื่นฟ้องคดีด้วยตนเองและไม่ได้ร้องทุกข์ร้องไว้ก่อนซึ่งผู้เสียหายจะต้องดำเนินการยื่นฟ้องภายในกำหนด 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นพนักงานสอบสวนจะไม่มีอำนาจสอบสวน เพราะความผิดต่อส่วนตัวกฎหมายถือว่าเป็นความผิดที่ไม่มีผลกระทบต่อรัฐหรือส่วนรวม หากผู้เสียหายไม่ฟ้องคดีภายใน 3 เดือน ถือว่าผู้เสียหายไม่ตั้งใจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีความปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีในความผิดต่อส่วนตัว คือ

ปัญหาผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ ที่มีผลทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจทำการสอบสวน และพนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ประกอบมาตรา 121 และกรณีดังกล่าวนี้หากจะพิจารณาถึงเรื่องผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (1) แล้วจะพบว่าในกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ย่อมส่งผลให้อำนาจปกครองของผู้แทนโดยชอบธรรมและผู้อนุบาลสิ้นสุดลงทันที ซึ่งมีผลทำให้ผู้แทนโดยชอบธรรมและผู้อนุบาลจึงไม่อาจดำเนินคดีแทนผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถต่อไปได้ เนื่องจากไม่เข้ากรณีมาตรา 5 (1) หรือหากจะพิจารณาตามมาตรา 5 (2) ก็จะต้องเป็นความผิดที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้นั้นก็ไม่อาจเป็นความผิดต่อส่วนตัวได้ เพราะการกระทำที่ผู้เสียหายได้รับถือว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นต้องเป็นความผิดต่อแผ่นดินที่ไม่อาจยอมความได้ ดังนั้น จึงไม่เข้ากรณีตามมาตรา 5 (2) ที่บุคคลดังกล่าวจะจัดการแทนผู้เสียหายได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าในความผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 333 วรรค 2 กฎหมายได้กำหนดให้บิดามารดา คู่สมรสหรือบุตรของผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้และให้ถือว่าเป็นผู้เสียหาย ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายในความผิดฐานหมิ่นประมาทได้ถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ บุคคลดังกล่าวตามมาตรา 333 วรรค 2 ถือว่ามีสิทธิเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) โดยสามารถที่จะร้องทุกข์หรือฟ้องร้องคดีกับผู้กระทำความผิดแทนผู้เสียหายที่ถึงแก่ความตายได้เอง แต่ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัวในฐานอื่นๆ นอกจากความผิดฐานหมิ่นประมาทแล้ว ต้องถือว่าความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอันระงับสิ้นไปพร้อมๆ กับการตายของผู้เสียหายในทันที เนื่องจากความผิดต่อส่วนตัวเหล่านี้กฎหมายมิได้ให้สิทธิแก่บุคคลที่เป็นทายาทของผู้เสียหายในการเข้ามาร้องทุกข์แทนผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์

ได้ ซึ่งต่างจากกฎหมายของประเทศเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่นที่ได้มีการบัญญัติปิดช่องว่างของปัญหาดังกล่าวไว้

ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

1. ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ในความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรให้สิทธิแก่ทายาทของผู้เสียหายในการร้องทุกข์แทนผู้เสียหายที่ถึงแก่ความตายได้ในความผิดต่อส่วนตัวในฐานะอื่นๆ โดยถือว่าสิทธิในการร้องทุกข์เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทในลักษณะเดียวกับสิทธิในการถอนคำร้องทุกข์ที่ตกทอดแก่ทายาทเช่นเดียวกับความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ (ความผิดฐานฉ้อโกง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2242/2533, คำสั่งคำร้องของศาลฎีกาที่ 751/2541) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 11/2508) ความผิดฐานยักยอก (คำพิพากษาฎีกาที่ 206/2488))

2. ควรมีการแก้ไขกฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยการเพิ่มข้อความต่อไปนี้

ไว้ในมาตรา 5/1 ว่า “ในความผิดต่อส่วนตัว ถ้าผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ให้บิดามารดา คู่สมรสหรือบุตรของผู้เสียหายร้องทุกข์ได้ และให้ถือว่าเป็นผู้เสียหาย” เนื่องจากบุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้กรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ และเพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายได้รับการรับรองและได้รับการคุ้มครองเหมือนในความผิดฐานหมิ่นประมาท เช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิต ณ นคร. การก่อการร้ายกับการมอบอำนาจให้ดำเนินคดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.
- คณิต ณ นคร. “การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา.” รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. (2552).

ธานีศ เกศพิทักษ์. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 เล่ม 1 (มาตรา 1 - 156).

พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2564.

ภาสกร ญาณสุธี. วิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1 และภาค 2 มาตรา 1-156 เล่ม 1.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท อทตยา มิเลนเนียม จำกัด, 2550.

อุดม รัฐอมฤต. “การฟ้องคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์. เล่มที่ 2. ปีที่ 22. น. 243 (มิถุนายน 2535).